

CSERHÁTI ILONA¹

A DIGITÁLIS NOMÁDOKTÓL A „TÁVVÁLLALATOKIG” “FROM DIGITAL NOMADS TO REMOTE COMPANIES”

A cikk az EFOP-3.6.2-16, 2017-2020 „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” projekt keretében megrendezésre került workshop legfontosabb tanulságait és következtetését foglalja össze, értékeli az eseményen elhangzott legfontosabb gondolatokat. A világ munkaerőpiaca gyökeresen átalakul mind a technológiai forradalom hatására, mind pedig azért, mert a jövő nemzedékének az étellel és önmegvalósítással kapcsolatos elvárásai átalakulnak. A cikk magyar gazdaság hatékony alkalmazkodásának előfeltételeit is vázolja, miszerint a digitalizációs folyamat felgyorsítása, egy rugalmasabb vezetési-szervezési kultúra elterjedése, valamint az új típusú készségek elsajátítását elősegítő oktatási rendszer és a távmunkát támogató kormányzati szabályozás kialakítása is fontos részeit képezik egy sikeres adaptációnak.

The paper overviews the main lessons and conclusions of the workshop organized within the project EFOP-3.6.2-16, 2017-2020 “Sustainable, smart and inclusive regional and urban models”, evaluates the most important ideas expressed at the event. The world’s labor market is undergoing a radical transformation, both as a result of the technological revolution and because the expectations of future generations regarding life and self-fulfillment are completely changing. The paper also outlines the preconditions for the effective adaptation of the Hungarian economy, according to which the acceleration of the digitalisation process, the spread of a more flexible management and organizational culture, the education system promoting new types of skills and government regulation supporting telework are important parts of a successful adaptation.

2019 őszén unikális workshop-nak adott otthont a Budapesti Corvinus Egyetem, amelynek célja az volt, hogy több oldalról is áttekintsük a helyfüggetlen élet- és munkaforma helyzetét a világban, valamint annak lehetőségeit Magyarországon. Ekkor még nem is sejtettük, hogy a COVID-19 járvány miatt a távmunka, az otthonról történő munkavégzés, a digitális kommunikációs eszközök igénybevétele sokkal hamarabb válik tömegesen az életünk részévé, mint azt gondoltuk volna.

Az esemény résztvevői és meghívott előadói rendkívül sokszínű szakmai háttérrel rendelkeztek: voltak köztük klasszikus értelemben vett digitális nomádok, akik utazgatnak, és a világ sok szép és érdekes helyéről végzik a munkájukat, mások az akadémia világából érkezve kutatják a jövő munkahelyének lehetséges formáit, de meghívást kaptak olyan vállalkozók is, akik a világ

¹ egyetemi docens, Statisztika Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem
DOI: 10.14267/RETP2020.02.05

minden részéből távmunkában foglalkoztatott munkatársakkal építenek jelentős méretű vállalkozásokat. Emellett meghívtunk olyan szakértőket is, akikkel az ilyen az új típusú munka- és vállalkozási formák hazai elterjedésének lehetőségeit és eddigi eredményeit tudtuk megvitatni.

Az eseményt Mike Károly, a Budapesti Corvinus Egyetem rektorhelyettese nyitotta meg, majd Mészáros Ádám, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal főosztályvezetője üdvözölte a nemzetközi workshop résztvevőit. Ezt követően bevezető előadásomban vázoltam az adott kutatási terület főbb irányait, a távmunkához kapcsolódó új típusú definíciókat, valamint bemutattam az EFOP-3.6.2-16, 2017-2020 „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” projekthez való kapcsolódási pontokat, amelynek keretében megrendezésre került az esemény. A nemzetközi trendek felvázolását követően a várható előnyöket és lehetséges hátrányokat vázoltam, valamint a potenciális tovagyrúzó makrogazdasági hatásokat elemeztem. A munkavállalók nézőpontjából a távmunka legfontosabb előnyének a rugalmas időbeosztás és a térbeni függetlenség bizonyult. Emellett pozitív tényezőként szerepelhet a munkába járás költségeinek a megspórolása vagy a szabad lakóhelyválasztás révén a megélhetési költségek összességének a csökkentése is. Összességében a munka és magánélet összehangolása egyszerűbbé válhat, magasabb jóléti szint és termelékenység érhető el egy jól kialakított távmunka révén. A negatív oldalon viszont felvetődik az elmagányosodás kérdése, amit az esetleges kommunikációs problémák és a jogi szabályozás bizonytalansága tovább ronthat, valamint a munkából való kiszakadás képességének elvesztése, vagy ellenkezőleg, az otthoni környezet figyelemvonó hatása is okozhat munkahelyi problémákat.

A munkáltatói oldal szempontjait elemezve pozitív tényezőként említhető, hogy a távmunka alkalmazása révén jelentős költségmegtakarítás érhető el: nincs irodaköltség, a világ alacsonyabb bérszínvonalú térségeiből is alkalmazhatók munkavállalók extra beruházások nélkül. A problémát a munkafolyamat megfelelő koordinálása, a hatékony kommunikáció biztosítása és a megfelelő vezetési modell alkalmazása jelentheti. Csak a transzparencia és a bizalom alapú kommunikáció biztosíthatja a távmunkában dolgozók önállóságát, de szükség esetén megfelelő támogatást is kell biztosítani. Összességében a közös vállalati célok érdekében egy csapatá kell formálódnia egy „remote” csapatnak akkor is, ha eltérő időzónákban és kontinenseken végzik a munkájukat. Ehhez a megfelelő technikai-kommunikációs eszközök mellett új típusú vezetési kultúra is szükséges.

Előadásom utolsó részében a távmunka lehetséges gazdasági-társadalmi hatásait elemeztem.

Általánosan elfogadott, hogy a távmunka elősegítheti a foglalkoztatási ráta emelését, különösen a kisgyermeket nevelő édesanyák és a fiatalok körében. A távmunka a munkával való magasabb elégedettség következtében emelheti a termelékenységet. A társadalmi hatások még eléggé bizonytalanul jelezhetők előre: egyrészt a globális munkaerőpiac segítheti az egyenlőbb esélyek biztosítását a fejlődő világ egyes munkavállalói számára, így a területi egyenlőtlenségek csökkentése irányába hathat. Másrészt viszont jól látható, hogy a távmunkában végezhető munkák többsége felsőfokú végzettséget igényel, és fejlett digitális tudásra van szükség az elvégzésükhöz – ami inkább a további jövedelepolarizáció irányába mutat. A távmunka elterjedése a generációk közötti mobilitást inkább javíthatja, környezeti hatásai pedig egyértelműen pozitívak: kevesebb ingázást, környezettudatosabb életmódot és a vidéki lét lehetőségét biztosítja az arra igényt tartók számára. A távmunka részletes makrogazdasági hatásvizsgálatához a jelenleg rendelkezésre álló adatoknál sokkal részletesebb információkra van szükség: mérnünk kell a munkahelyi jólétet és annak meghatározó tényezőit. Ehhez legalább a munkahelyi jólétet mérő hivatalos statisztikára van szükség. A következő kutatási kérdés, hogy megbízható adatok men-

tén keressünk összefüggéseket a munka minősége, a munkával való elégedettség és a vállalati szintű produktivitás között.

Andor László, a Foglalkoztatás, a Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadás Főigazgatóságának volt EU biztosa, a „Foundation for European Progressive Studies” intézet főtákará az esemény digitális témájához illeszkedve online módon tartotta meg előadását „Technology, mobility and skills on the EU agenda” címmel. Előadásában átfogóan bemutatta a munka jövőjéhez kapcsolódó technológiai és társadalmi kihívásokat, ismertette az EU-ban folyó legérdekesebb kutatási irányokat, eredményeket ezen a területen. Hangsúlyozta, hogy a technológiai fejlődés és a digitalizáció előnyeinek kihasználásához a megfelelő szintű tőkeberuházásokon kívül kiemelkedő jelentősége lesz a humán tőke fejlesztésének, az új típusú tudások és képességek megszerzésének is, amihez egy jó minőségű modern elsődleges oktatási rendszer mellett elengedhetetlen egy széleskörű, a folyamatosan változó igényekhez alkalmazkodni tudó felnőttképzés is. Az előadás kitért a munka jövőjével kapcsolatos kockázatok elemzésére, kiemelten tárgyalva a munkahely biztonságához kapcsolódó tényezőket, a társadalmi ellátórendszerből való kimaradás veszélypontjait, valamint a várható folyamatok jövedelemegyenlőtlenségre gyakorolt - esetlegesen kedvezőtlen - hatásait is.

Lehmann Kristóf, az MNB Nemzetközi Monetáris Politikai és Gazdaságtudományi Ismeretterjesztési Igazgatóságának és a Budapesti Corvinus Egyetem MNB tanszékének vezetője előadásában a távmunka jövőbeni trendjeit és lehetséges munkapiaci hatásait elemezte. Fontos problémaként értékelte, hogy a részmunkaidős foglalkoztatás részaránya nagyon alacsony Magyarországon, az uniós átlagnak még egy negyedét sem éri el. Nemzetközi kitekintésében ismertette, hogy az USA-ban viszont már 50 millió felett van a független munkavállalóként dolgozók száma, de Németországban, az Egyesült Királyságban és Spanyolországban is legalább 6 millióan dolgoznak ebben az új típusú munkavállalási formában - a McKinsey Global Institute 2016. évi felmérései szerint. Az adatok alapján az is valószínűsíthető, hogy ezek az új típusú munkaformák magasabb munkahelyi elégedettséggel párosulnak. Az előadó hangsúlyozta, hogy az előnyök teljes körű kiaknázásához feltétlenül szükség van a megfelelő szabályozás kialakítására és alkalmazására ebben a körben. Fontos meghatározni például a pontos munkafeltételeket, a túlórával vagy a minimum bérrel kapcsolatos szabályozást, biztosítani a munkavállalói érdekek védelmét a társadalombiztosítás, valamint az esetleges elbocsátások esetén. Ezen feltételek megteremtése esetén a távmunka fontos szerepet játszhat a lemaradó régiók felzárkózásában, jobb lehetőséget biztosíthat az inaktív szereplők számára a munkapiacra való visszatérésre, valamint támogathatja a kisgyermekes édesanyák foglalkoztatási rátájának emelését. A digitális nomád életformával kapcsolatosan azt emelte ki, hogy Magyarországnak (ezen belül kiemelten Budapestnek) befogadó térségként is fontos szerep juthat a világ digitális nomádjainak fogadásában, ami hasznos lehet mind a hazai szolgáltató szektor, mind pedig az innovatív kisvállalkozási kultúra terjesztésében.

Ilyas Vali, az rLoop cég alapítója, jelenleg is egyik irányítója, a világ legnagyobb távmunkával foglalkozó eseményének, a „Running remote” konferenciának a kiemelt előadója látogatott el Budapestre, és tartotta meg előadását a workshop-unkon.

Ilyas Vali segítségével egy futurisztikus világ valódi működésébe pillanthattunk be. Bemutatta, hogy lehetséges „remote” formában működtetni még olyan vállalkozásokat is, amelyekről ezt kizártnak gondolnánk: hiper sebességű szállítási alagutat és benne haladó eszközt építeni vagy egyéni, repülésre alkalmas prototípust gyártani. A legfontosabb, hogy mind ezt távmunkában felhőalapú szervezési rendszerrel, 1300-nál több munkavállalóval a világ

mintegy 60 országból. A vállalkozási modelljük több szempontból is forradalmi. Az rLoop egy decentralizált, innovációs platform, mérnöki szervezet: bárki csatlakozhat a csapathoz, a végzett munka értéke a block-chain (blokklánc) technológia segítségével mérhető - ez alapján történik a javadalmazás is. A tagok általában egy-egy kis részlettel járulnak hozzá a teljes feladat elvégzéséhez, ami alapján a cég értéktöbblet-képződéséből, tulajdonrészéből részesednek. Előadása (amit "Infinite dreams – game changing innovation whilst creating revolutionary new solutions, new business and economics models and an entirely new way of working" címmel tartott) legfontosabb üzeneteként azt fogalmazta meg, hogy olyan innovatív technológiákat és üzleti modelleket kívánnak kifejleszteni és megvalósítani, amelyek a tisztesség és az igazságosság elvei mentén segítenek az emberiségnek is jobba válni.

Roberta Sawatzky, az „Okanagan School of Business” professzora az otthoni munkavégzés történeti gyökereit tekintette át előadásában az őskortól napjainkig, amelynek során bizonyítást nyert, hogy a munka tömegesen csak az ipari forradalmak következtében intézményesedett, a 20. században pedig - a közlekedés fejlődésével - már a nagyobb ingázást igénylő munkahelyek is tömegessé váltak. Ugyanakkor a digitalizáció, a telekommunikációs infrastruktúra fejlődése azt eredményezte, hogy számos területen a munkavégzés a személyes jelenlét nélkül is elvégezhetővé vált. A távmunka költségsökkenést jelenthet a vállalkozásnak, környezetkímélő, és a rugalmas munkavégzés javíthatja a munkavállaló elégedettségét, termelékenységét is. A fontos kutatási kérdés az, hogy ez az új munkaforma milyen feltételek mellett vezethető be és alkalmazható hatékonyan. A megfelelő technológia és kommunikációs platformok megléte mellett fontosak az emberi kompetenciák: bizalom, megbízhatóság, önállóság, alkalmazkodási képesség és fejlett kommunikációs készségek. A transzparens írásbeli kommunikációnak szintén kiemelt szerepe van a modell sikeres megvalósításában.

A délutáni szekció a digitális életforma alapjainak megteremtéséről és a szükséges feltételek kialakításáról szólt „Hogyan kezd el a távmunkát, és hogyan lehetsz benne sikeres?” címmel.

Gonçalo Hall, a Remote-How, Inc. cég alapítója a valós digitális életforma jellegzetességeiről beszélt. Az elmúlt néhány év saját személyes tapasztalatait osztotta meg velünk, mindazt, amit utazásai során Szingapúrtól Balin, Thaiföldön és Malajzián át Vietnámgig átélt. Bemutatta az előnyöket és azokat az esetleges hátrányokat, amire fel kell készülnie egy digitális nomádnak. A digitális nomád társadalom földrajzi eloszlásáról megtudhattuk, hogy többségük Délkelet-Ázsiában található, ami leginkább az alacsony megélhetési költségekkel és a kellemes éghajlati viszonyokkal magyarázható, míg a munkájuk leginkább a fejlett világ megrendeléseivel kapcsolódik. Az izoláció és elmagányosodás elkerülésére a közösségi munkaterek (co-working space) és internet kávézók használatát javasolta. A szabadság, az önmegvalósítás, és a világ megismerése voltak a legfőbb motiváló tényezők számára, ma már mások útkeresését támogatja.

Jessie Rucker, a „Grow Remote” távmunkát támogató szociális vállalkozás önkéntese, az amerikai rész irányítója. Előadásában beszámolt a nonprofit kezdeményezés céljairól, kezdeti lépéseiről és eddig elért eredményeiről. Az alapítvány a kistelepülések közösségeinek erősítését, a vidéki területekről való elvándorlás megelőzését, a képességeknek megfelelő munkához jutás esélyegyenlőtlenségeinek csökkentését tűzte ki célul. A Grow Remote hangsúlyozza tevékenységük nonprofit jellegét, és azt, hogy az önkéntesek munkájára alapoznak. Az eddig eltelt idő alatt sikeresen menedzseltek és terjesztették tevékenységeiket, jelenleg a világ számos országában, mintegy 127 településen rendelkeznek képviselővel.

Jon Paolo Fortich, a Fülöp-Szigeteken élő vállalkozó a „Digital Swiss Army Knife” nevű cég vezetőjeként előadásában beszámolt arról, hogy mintegy öt esztendeje dolgozik távmunkában. Feladata hazai távmunkások közvetítése amerikai cégek számára. Az elmúlt évek során több száz hazai munkavállalónak szerzett ilyen módon távmunkát, tevékenysége révén munkához jutottak például kisgyermekes családayák, valamint nyugdíjas korúak is a Fülöp-Szigeteken, ahol egyébként jelenleg is kétszámjegyű a munkanélküliségi ráta. A távmunkát igénybe vevő cégek szintén nagyon sikeresnek bizonyultak, az olcsó, nagy létszámú távmunka alkalmazása hozzájárult mind a cégek árbevételének, mind piaci értékének jelentős emelkedéséhez.

Kristiina Aljas-Saarma a IOffice Group értékesítési vezetőjeként az észtszági innovációs trendeket és néhány kiemelkedő észt startup vállalkozást mutatott be (pl. a Bolt, a Skype, a Playtech vagy a Transferwise). Megtudtuk, hogy az innovatív vállalkozási környezetet számos kormányzati digitalizációs folyamat segíti, például az adminisztratív ügyek 99%-a már online módon intézhető, valódi digitális aláírások révén egyszerűsíthető az ügyintézés, a papíralapú dokumentáció helyett gyakorlatban működik az e-kormányzás. Új vállalkozás is online módon indítható – akár külföldi állampolgárok számára is. Az észt kormányzat „e-residency” néven egy digitális azonosító rendszert alakított ki a külföldi vállalkozások számára, akik ennek segítségével teljes mértékben helyfüggetlen vállalkozásokat alapíthatnak, működtethetnek (azaz könyvelési, banki szolgáltatásokat is online igénybe vehetnek). Az észt kormányzat ezeket az innovatív digitalizációs beruházásokat hosszú távú befektetésként kezeli, azaz úgy számol, hogy ezek a kormányzati intézkedések csak hosszabb távon vezetnek majd a külföldi tőkebefektetésekből képződő nyereség és az abból származó adóbevételek megnövekedéséhez, de addig is erősítik az ország jó hírnevét és növelik tőkevonzó képességét.

A harmadik szekció egy kerekasztal-beszélgetés keretében zajlott, ahol a magyar gazdaságban rejlő, távmunkával kapcsolatos lehetőségek és az ezek kiaknázásához szükséges gazdasági stratégiák kerültek megvitatásra a kerekasztal résztvevőinek segítségével. A Budapesti Corvinus Egyetem részéről Bod Péter Ákos, egyetemi tanár, az MNB volt elnöke és Trautmann László, a BCE volt dékánja, az Iparpolitikai Kutatóközpont vezetője vett részt. A beszélgetés résztvevője volt Levendel Áron is, aki az egyik leginnovatívabb közösségi munkatereket biztosító vállalkozás, a Kaptár alapítójaként a budapesti digitális nomád élethez kapcsolódó szolgáltatások oldaláról közelítve, míg Roberta Sawatzky a széleskörű kanadai digitális nomád tapasztalatait megosztva gazdagította a vitát.

A vita során Trautmann László kiemelte a magyar gazdaság nyitott és duális jellegét, valamint rámutatott az ebből fakadó, a vállalati kultúrában megjelenő mély szakadékra: míg például a magyarországi multinacionális vállalati kultúrának már határozottan része a „home office” és egyéb rugalmas munkavállalási lehetőségek, addig ez a folyamat a hazai kis- és középvállalatoknál szinte még el sem kezdődött. Levendel Áron kiemelte, hogy a fejlődésre törekvő vállalatok számára ma már elérhető és hozzáférhető a szükséges tudás, és a Kaptár ügyfeleit is olyan hazai vállalatok adják, akik a globális piacokon értékesítik szolgáltatásaikat. Roberta Sawatzky kiemelte a menedzsment és a modern vállalatvezetési módszerek kiemelkedő szerepét a rugalmasabb foglalkoztatási formák előtérbe kerülésekor, valamint felhívta a figyelmet az adatvédelmi és titoktartással kapcsolatos szabályozások fontosságára.

A kerekasztal szereplői egyetértettek abban, hogy Magyarországon a rugalmas foglalkoztatási formák elterjedése leginkább a még aktív idősebb korosztály, valamint a fiatal, gyermeküket gondozó anyák esetében tudna jelentősebb foglalkoztatottsági bővülést eredményezni. A feldolgozóipar jelentős hazai aránya viszont nehezíti a helyzetet, mivel ezekben az ágazatokban nincs,

vagy csak korlátozott mértékben nyílik lehetőség távmunkára. Levendel Áron szerint a jelenlegi munkaerőpiac a rugalmas foglalkoztatási formák terjedésével leginkább a fiatal generáció számára teremtet meg tömeges munkavállalási lehetőséget, ezért ők gyakrabban is váltanak munkahelyet. A vállalatok erre hosszú távú egyéni karrierút tervezéssel reagálnak, ami a tehetséggondozás egyik fontos elemévé vált.

Összességében a kerekasztal szereplői egyetértettek abban, hogy a magyar gazdaságban hosszabb távon hasznos és lehetséges a rugalmas, új típusú munkaformák elterjedése, de ehhez mind a munkáltatói oldalról, mind pedig a kormányzati szabályozás területén jelentős fejlesztések szükségesek. Ezen felül a munkavállalói digitális kompetenciák is tovább fejleszteni kell, amelyek révén a jövő munkahelyének egyik fontos elemévé válhat a távmunka elterjedése Magyarországon.

A megrendezett esemény legfontosabb üzenete számomra az volt, hogy tudomásul kell vennünk: a világ munkaerőpiaca gyökeresen átalakul mind a technológiai forradalom hatására, mind pedig azért, mert a jövő nemzedékének az étellel és önmegvalósítással kapcsolatos igényei és elvárásai teljes mértékben átalakultak. A magyar gazdasági fejlődés lehetőségei azon múlnak, hogy képesek vagyunk-e időben felismerni ezeket a trendeket, és felkészülni a kihívásokra. Az innovatív, digitális „remote” cégek és valódi digitális nomádok meghívásával lehetőségünk nyílt egy pillanatra betekinteni ebbe az új világba. Ahhoz, hogy mindez Magyarországon is a jövőnk részévé váljon, a digitalizációs folyamat felgyorsításán túl szükség lenne egy rugalmasabb vezetési-szervezési kultúra elterjedésére, valamint az új típusú készségek elsajátítását elősegítő oktatási rendszer és a távmunkát támogató kormányzati szabályozás kialakítására. A távmunka nem egy mindenki számára alkalmas lehetőség, de egy fontos szelete lehet a jövő munkahelyének, és segítheti a foglalkoztatás további bővülését Magyarországon. Ha időben elindulunk ebbe az irányba, akkor ez egyrészt segíthet a magyar gazdaság felzárkózási folyamatának felgyorsításában, másrészt sokaknak segítséget nyújthat a sikeres szakmai karrier és a boldog egyéni életút összehangolásában.